

ІНФОРМАЦІЯ
до звіту Антимонопольного комітету України
про діяльність у 2014 році

Функціонування конкурентного середовища в Україні у 2014 році відбувалося за складних умов, коли в національній економіці спостерігалася дія низки чинників, що негативно впливала на передумови конкуренції на вітчизняних ринках. Зокрема, відбулося скорочення обсягу пропозиції внаслідок загального спаду внутрішнього валового продукту, скорочення промислового виробництва, зменшення обсягів імпорту. Водночас мало місце зменшення обсягів платоспроможного попиту.

З 33,1 відсотка на початок 2012 року до 37,2 відсотків на початок 2014 року зросла частка у загальному обсязі реалізації товарів (робіт, послуг) ринків, структура яких виключає або суттєво обмежує конкуренцію. За 2013 рік структурні передумови конкуренції погіршилися у 34 галузях та підгалузях. При цьому в таких системоутворюючих сферах господарської діяльності, як: паливно-енергетичний комплекс, транспорт, зв'язок, – частка монополізованих ринків зросла відповідно на 18,9 та 12,4 відсоткових пункти і досягла 65,2 відсотків у ПЕК та 82,3 відсотків по транспорту та у зв'язку.

Підвищився показник сукупного рівня концентрації виробництва. У промисловості частка 10 найбільших підприємств у загальному обсязі реалізованої продукції за 2013 рік зросла з 22 до 24,4 відсотка, при цьому понад половина обсягу реалізації припадає на 50 найбільших підприємств. В агропродовольчому комплексі рівень сукупної концентрації за той же час зріс з 13,6 до 14,1 відсотка, при цьому на 50 найбільших підприємств припадало 30 відсотків усього обсягу реалізації в АПК.

Головним шляхом зменшення рівня концентрації товарних ринків в Україні, покращення структурних передумов конкуренції на них у цей час є вступ на монополізовані та концентровані товарні ринки нових суб'єктів господарювання. Втім, показник, що характеризує інтенсивність такого вступу (норма входження), за 10 місяців поточного року виявився найнижчим за останні шість років.

Послаблення інтенсивності конкуренції між вітчизняними товаровиробниками виявили дані опитувань керівників підприємств. Якщо в 2010 році 84,6 відсотка опитаних засвідчили, що зазнають значну або помірну конкуренцію на внутрішніх ринках України, то в 2014 році – 72 відсотки.

Несприятливі тенденції розвитку конкурентного середовища в Україні, виявлені дослідженнями, проведеними Антимонопольним комітетом, підтверджуються висновками незалежних експертів Світового економічного форуму: у Рейтингу глобальної конкурентоспроможності за 2013-2014 роки позиція України за показником «масштаб ринкового домінування» погіршилася на 21 пункт – зі 108 місця до 129, за показником «ефективність антимонопольної політики» – на 4 пункти (зі 132 місця до 136).

Реалізація основних завдань, покладених на Антимонопольний комітет України, у 2014 році відбувалася за складних умов. З березня звітного року Комітет працював у неповному складі – з 9 членів Комітету на посадах перебувало лише 5.

Відбулося припинення повноцінної роботи чотирьох територіальних відділень Комітету (з березня – в АР Крим та Севастопольського міського, з липня – серпня – Донецького та Луганського обласних), на які у 2013 році припадало 14 відсотків розглянутих заяв, 15 відсотків припинених порушень, 18 відсотків наданих рекомендацій та 12 відсотків сплачених штрафів.

Порівняно з 2013 роком фактичне бюджетне фінансування Комітету зменшилось на 21,8 млн грн (або на 30,3 відсотка). При цьому за серпень – грудень скорочення становило понад 70 відсотків.

У зв'язку із скороченням фінансування у серпні – грудні фактично працювало 40 – 50 відсотків передбачених штатною чисельністю працівників органів Комітету, відбувся відтік кадрів: кількість вакансій з липня по грудень 2014 року зросла в 1,9 разу. До прикладу, у 2014 році лише 13 фахівців Комітету забезпечували державну функцію контролю за концентрацією суб'єктів господарювання по всій Україні.

Незважаючи на це, основні кількісні показники, що характеризують обсяги роботи органів Комітету, в 2014 році у розрахунку на одного працюючого відповідали показникам 2011 – 2012 років або перевищували їх.

Безпосередньо економічну ефективність діяльності Комітету у 2014 році характеризують перевищення попереджених унаслідок припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції неправомірних витрат і втрат юридичних та фізичних осіб над бюджетними витратами на утримання Комітету у 15 разів та перевищення зазначених бюджетних витрат вартісними показниками

обсягу ринків, на яких унаслідок заходів Комітету поновлено умови добросовісної конкуренції, у 26,6 разу.

У звітному році в Антимонопольному комітеті України розглянуто 4 525 заяв та звернень з приводу порушень законодавства про захист економічної конкуренції. Це близько 6 заяв на одного працюючого.

Кількість проведених виїзних перевірок суб'єктів господарювання у 2014 році порівняно з 2013 роком зменшилася в 4,1 разу і склала 217 одиниць. Це скорочення обумовлено необхідністю зменшення адміністративного тиску на бізнес, зокрема, заборонаю на проведення перевірок суб'єктів господарювання у серпні – грудні звітного року.

За результатами вжитих Комітетом заходів всього припинено 5 341 порушення законодавства про захист економічної конкуренції. З них 2 221 порушення – у вигляді зловживань монопольним (домінуючим) становищем, 445 – антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання, 1 628 – антиконкурентних дій державних органів, 650 – недобросовісної конкуренції.

У звітному році органи Комітету свідомо розширили практику застосування рекомендацій щодо припинення дій, що містять ознаки порушень законодавства шляхом надання рекомендацій було припинено близько 60 відсотків усіх порушень. При цьому у режимі надання рекомендацій у звітному році було припинено 82,5 відсотки випадків недобросовісної конкуренції, 64,3 відсотка випадків зловживань монопольним (домінуючим) становищем.

У галузевому розрізі правозастосовча діяльність Комітету зосереджувалася на наступних проблемах:

- припинення зловживань монопольним (домінуючим) становищем на ринках:

- житлово-комунального господарства (15 відсотків усіх припинених порушень);

- паливно-енергетичного комплексу (понад 5 відсотків);

- охорони здоров'я та лікарських засобів (понад 4 відсотка);

- припинення антиконкурентних дій державних органів у сфері надання адміністративних послуг (понад 12 відсотків всіх припинених порушень);

- припинення недобросовісної конкуренції на ринках агропромислового комплексу (понад 6 відсотків всіх припинених порушень);
- припинення антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання під час проведення конкурсних процедур закупівель (понад 6 відсотків всіх припинених порушень).

Комітетом було продовжено практику поглиблених досліджень окремих ринків із вжиттям на них комплексних заходів з метою забезпечення захисту економічної конкуренції та обмеження монополізму.

У минулому році пріоритетними для Антимонопольного комітету України були ринки підключення об'єктів містобудування, в тому числі об'єктів житлового будівництва, до інженерних мереж електро-, газопостачання; послуг з організації роздрібної торгівлі у неспеціалізованих магазинах переважно продовольчим асортиментом; супутніх послуг при наданні адміністративних послуг; послуг організації роздрібної торгівлі лікарськими засобами.

Так, органами Комітету здійснено комплексне дослідження ринків послуг, пов'язаних з приєднанням до мереж газопостачання.

Ним було охоплено 88 структурних підрозділів 28 газорозподільних підприємств у 23 регіонах України. Розглянуто понад 20 справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції в діях газорозподільних підприємств, надано 60 рекомендацій щодо припинення дій, які містять ознаки зловживань монопольним (домінуючим) становищем.

Аналогічне дослідження було проведено на ринках послуг, пов'язаних з приєднанням до мереж електропостачання. Воно охопило 23 регіони України, 89 окремих структурних підрозділів 23 електропередавальних підприємств, які надають споживачам послуги з приєднання безпосередньо в районах.

Розпочато 36 справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції в діях електропередавальних підприємств, надано 33 рекомендації щодо припинення дій, які містять ознаки зловживань монопольним (домінуючим) становищем.

Виявлено ряд проблемних питань у сфері приєднання до газових та електричних мереж, неврегульованість яких створює підґрунтя для зловживання електропередавальними підприємствами своїм монопольним становищем. Крім того,

Комітет у грудні 2014 року звернувся до Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг з пропозиціями внести зміни до діючих нормативно-правових актів у цій сфері та розробки нових.

На виконання рекомендацій Національною комісією створено робочі групи з вдосконалення послуг з приєднання до електричних та газових мереж, до складу яких увійшли представники Комітету.

Комітет у межах своєї компетенції постійно відслідковує ситуацію на ринках світлих нафтопродуктів та альтернативних видів пального.

За умов постійного та істотного зростання цін на світлі нафтопродукти Комітетом було розпочато комплексне поглиблене дослідження ринків роздрібної торгівлі світлими нафтопродуктами.

За його результатами територіальними відділеннями Комітету розпочато розгляд 87 справ про зловживання монопольним (домінуючим) становищем ПП «Лукойл Україна», ПП «Окко нафтопродукт», ТОВ «ВОГ Рітейл», ТОВ «Золотий екватор» та ТОВ «Альянс Холдинг», які передано на розгляд до Комітету.

У 2014 році проводилося дослідження ринку послуг з організації роздрібної торгівлі в неспеціалізованих магазинах з перевагою продовольчого асортименту (продовольчий рітейл), а також здійснювався розгляд справи про порушення суб'єктами господарювання, які діють під відповідними брендами законодавства про захист економічної конкуренції у вигляді антиконкурентних узгоджених дій на ринку.

За попередніми висновками Комітету, внаслідок неправомірних дій окремих учасників відповідних ринків відбувається завищення цін на продовольчі товари, які сплачують кінцеві споживачі, на 20 – 30 відсотків і більше. У грошовому виразі торговельні мережі внаслідок таких дій за 2011-2012 роки отримали зиск у розмірі понад 33 млрд грн., що складає понад 1 відсоток ВВП України за відповідний період.

В межах розгляду справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції на зазначеному ринку були проведені слухання з усіма відповідачами – всього 19 слухань у справі. Відбулося перше засідання Комітету з розгляду цієї справи.

За результатами проведеної роботи, Комітет з розвитку роздрібної торгівлі Європейської бізнес-асоціації, до якого входить більшість відповідачів у справі,

проявив ініціативу щодо розроблення Принципів доброчесної поведінки у відносинах торговельних мереж – постачальників.

У 2014 році увага Антимонопольного комітету України при здійсненні контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на ринках супутніх послуг при наданні адміністративних послуг державними органами була зосереджена на регіональному рівні.

Протягом року на ринках супутніх робіт та послуг при наданні адміністративних послуг органами Комітету вжито 69 заходів з контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції. Прийнято 32 рішення у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, внесено 30 рекомендацій суб'єктам господарювання, місцевим органам влади, органам місцевого самоврядування, розпочато 7 справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, розгляд яких триває.

У другому кварталі 2014 року було започатковано дослідження ринку організації послуг роздрібної торгівлі лікарськими засобами.

У межах проведення дослідження цього ринку також досліджувалось питання щодо обґрунтованості значного зростання цін на лікарські засоби в аптечних закладах, яке відбулось у 2014 році.

Під час проведення дослідження Комітетом були надані рекомендації щодо зміни господарських практик, які могли призвести до порушення конкурентного законодавства окремим оптовим дистриб'юторам лікарських засобів. Відповідачі повідомили Комітет про виконання рекомендацій та надали підтверджуючі документи про їх виконання.

На базі проведеної роботи в березні цього року 129 операторам ринків послуг з реалізації лікарських засобів внесено рекомендації щодо запобігання порушенням законодавства про захист економічної конкуренції.

В цілому у 2014 році на порушників законодавства про захист економічної конкуренції було накладено штрафів у загальному розмірі понад 99,3 млн грн.

Сплачено до державного бюджету близько 29,8 млн грн штрафів та пені.

З метою забезпечення своєчасної сплати штрафів, накладених на порушників законодавства про захист економічної конкуренції, та з інших передбачених законодавством питань, органи Комітету протягом 2014 року у 613 випадках зверталися до суду з позовами. Судами протягом року задоволено 436 позовів органів Антимонопольного комітету України, остаточно відмовлено у задоволенні лише щодо 0,65 відсотка таких позовів.

Протягом звітнього року визнано судами недійсними повністю або частково всього 2,2 відсотка від загальної кількості оскаржуваних рішень органів Комітету про визнання вчинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції.

У звітньому році Комітетом розглянуто 781 заяву про надання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання, був наданий дозвіл щодо 501 випадка концентрації суб'єктів господарювання.

З метою запобігання монополізації ринків, проведення складного поглибленого дослідження або можливої заборони концентрації протягом 2014 року центральним апаратом Комітету було розпочато 85 справ про концентрацію, з яких протягом 2014 року було розглянуто 25 справ про концентрацію, за результатами яких надано дозволи.

В 11 випадках Комітет обумовив надання дозволу на здійснення концентрації чи узгоджених дій суб'єктів господарювання певними вимогами і зобов'язаннями. Внаслідок цього, окрема, попереджено обмеження конкуренції на ринках послуг із постачання природного газу на територію України в режимі реверсу, пральних порошків та пом'якшувачів для тканин (кондиціонерів), окремих видів сільськогосподарської техніки (тракторів, прес-підбирачів, жниварок), очищеного пальмового стеарину.

Ще у 280 випадках заявники відмовилися від здійснення концентрацій на етапі розгляду заяв, що у багатьох випадках було обумовлено виявленими ризиками монополізації, суттєвого обмеження конкуренції, отже, можливості заборони концентрації.

У звітньому році органами Антимонопольного комітету було розглянуто 94 заяви про надання дозволу на узгоджені дії суб'єктів господарювання, у 44 випадках, оскільки умови узгоджених дій не містили загрози монополізації товарних ринків, то дозвіл на їх здійснення було надано без встановлення додаткових зобов'язань.

В 11 випадках Комітет обумовив надання дозволу на здійснення концентрації чи узгоджених дій суб'єктів господарювання певними вимогами і зобов'язаннями.

Антимонопольним комітетом України протягом 2014 року опрацьовано 1598 проектів нормативно-правових актів, інших рішень та рішень державних органів, що могли вплинути на конкуренцію. З них відмовлено у погодженні 344 документів.

Надано зауваження та пропозиції до 461 акта щодо приведення їх у відповідність до вимог законодавства про захист економічної конкуренції. У 115 випадках пропозиції органів Комітету були враховані. Зауваження та пропозиції стосувалися, зокрема, електроенергетики, фінансових ринків, ринків послуг міського електричного та автомобільного транспорту, послуг портів, комунальних та медичних послуг.

Іншим органам державної влади, органам місцевого самоврядування, суб'єктам господарювання було надано 2 013 рекомендацій щодо вжиття заходів, спрямованих на обмеження монополізму, розвиток конкуренції та запобігання порушенням законодавства про захист економічної конкуренції.

Найбільшу увагу Комітет приділяв заходам з обмеження монополізму та забезпечення інтересів споживачів на соціально важливих загальнодержавних та регіональних ринках. Низку рекомендацій, спрямованих на розвиток конкуренції, було надано щодо ринків медичних послуг, тютюнових виробів, ринку послуг з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій.

Важливою подією у сфері розвитку конкурентного законодавства в Україні стало прийняття Верховною Радою України 1 липня 2014 року Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», розробленого Антимонопольним комітетом України спільно з експертами проекту технічної допомоги ЄС.

Зазначений Закон враховує зобов'язання України відповідно до положень Угоди про асоціацію.

Основна мета Закону – встановлення правових засад функціонування прозорої системи державної допомоги, що має забезпечити мінімізацію негативного впливу державної допомоги на конкуренцію, сприяння створенню рівних умов діяльності суб'єктів господарювання на товарних ринках України.

Антимонопольний комітет України є органом оскарження у сфері державних закупівель відповідно до Закону України «Про здійснення державних закупівель».

Протягом 2014 року до Комітету надійшло 930 скарг. На засіданнях Постійно діючої адміністративної колегії з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері державних закупівель прийнято 1672 рішення. З них: рішень про прийняття скарг до розгляду – 766, в тому числі про призупинення процедур закупівель – 408; про відмову у задоволенні скарги – 241; про задоволення скарги – 380, в тому числі про відміну процедур закупівель – 137.

Із загальної кількості прийнятих Колегією рішень 62 рішення оскаржено до суду, що становить всього 3,7 відсотка від загальної кількості. Кількість скасованих судами рішень Колегії із загальної кількості прийнятих – 5, що становить 0,29 відсотка. Порівняно з 2013 роком – на 44,4 відсотка менше.

З метою забезпечення відкритості та прозорості в діяльності Комітету протягом року було підготовлено та оприлюднено на офіційному веб-порталі близько 2 тис. інформаційних повідомлень про рішення та діяльність органів Комітету, розміщено 1 672 рішення Постійно діючої адміністративної колегії Антимонопольного комітету України з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері державних закупівель.

Опубліковано понад 22 тис. інформаційних матеріалів, які стосуються роботи Комітету, в мережі Інтернет, понад 400 – у друкованих засобах масової інформації. Керівництво Комітету протягом року здійснило понад 80 виступів на телебаченні та радіо.

Основними завданнями Антимонопольного комітету України, що впливають з Угоди про асоціацію між Україною і ЄС, Коаліційної угоди та Програми діяльності Кабінету Міністрів України є:

- * підвищення рівня правової впевненості суб'єктів господарювання, які діють на ринках України, через прийняття документів, що визначали б:
 - * принципи розрахунку штрафів за порушення законодавства про захист економічної конкуренції;
 - * принципи оцінки горизонтальних концентрацій;

- * принципи допустимості вертикальних узгоджених дій щодо постачання товарів;
- * принципи допустимості дій щодо передачі технологій;
- * зміни в системі контролю за концентраціями суб'єктів господарювання в частині вдосконалення системи порогів, що визначають сферу державного контролю над концентраціями;
- * підвищення прозорості в діяльності органів Комітету шляхом публікації рішень;
- * вдосконалення норм законодавства щодо забезпечення прав осіб, які беруть участь у розгляді справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції;
- * запровадження норм Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».